

UPPSALA
UNIVERSITET

Utbildningens socialhistoria

Utbildningssystemens framväxt och struktur, Utbildningssociologi A

Gustav Berry

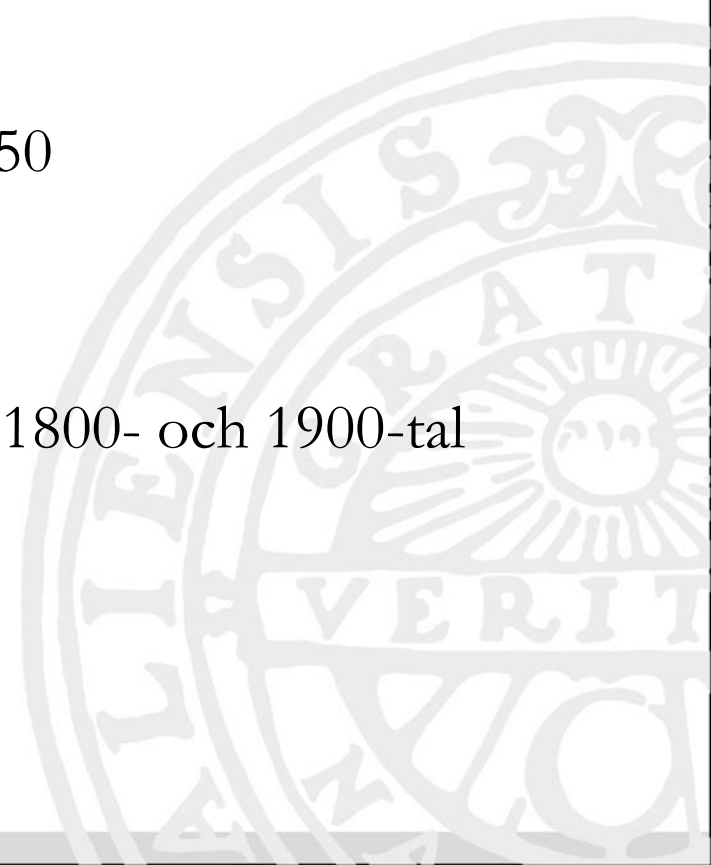
gustav.berry@edu.uu.se

SHED – Uppsala studies in history and education
Institutionen för pedagogik, didaktik och utbildningsstudier

Föreläsningen behandlar

- Klass och genus som analytiska kategorier i utbildningshistorisk forskning
- Utbildning, klass och genus ca 1850-1950
 - *Ulla Johanssons bok*
- Minoriteters utbildning i Sverige under 1800- och 1900-tal

Perspektiv på klass I

- Begreppet klass betecknar en samling individer med gemensamma egenskaper. Har ofta en rangordnande funktion.
- Marx
 - Ett samhälles klasser bestäms utifrån grupperns förhållande till produktionen
 - “Klasser i sig” och “klasser för sig”
 - Exemplet arbetarklassen

Perspektiv på klass II

- Weber
 - Vidareutveckling av Marx idéer
 - Ägarklasser, definieras utifrån materiella tillgångar
 - Yrkesklasser, har makt att bestämma över produktionen
 - Statusgrupper
 - Social prestige viktigare än ekonomiska tillgångar
 - Exemplet adeln

Perspektiv på klass III

- Bourdieu
 - Livsstil istället för förhållande till produktionen
 - Människor från liknande bakgrund har liknande preferenser och kan förklaras utifrån deras *habitus*
 - Grupperns förhållande till varandra bestäms av deras,
 - Ekonomiska kapital
 - Kulturella kapital
 - Sociala kapital

- Ett social konstruerat kön
 - Mönsterbundna föreställningar om manligt och kvinnligt
 - Återskapas ständigt, t. ex. genom utbildning
- Teorin om genussystemet
 - Distinktion mellan manligt och kvinnligt
 - Mannen som norm. Det manliga överordnas det kvinnliga
 - En särskiljande hierarki

Intersektionalitet

- Särskiljande kategorier (som kön och klass) kan inte ses som separerade från varandra. De måste samstuderas
- Samspel mellan kön och klass
 - Olika slags utbildning för pojkar och flickor från skilda samhällsklasser
 - Ett normaliserat (åter)skapande av kön och klass läroverk, flickskola och folkskola

Ståndssamhället

- De fyra stånden: adel, präster, borgare, bönder (och de kungliga...)
- Den protestantiska treståndsläran
- ”Frusna klasser”

Faktorer bakom klassamhällets framväxt

- Jordbruket effektiviseras
(en del bönder blir rikare!)
- Befolkningsökning
- Industrialisering
- Urbanisering

Ett nytt klassamhälle: (ca 1850-1950)

- Övre skikt
 - *Kapitalistisk aristokrati*
 - *Företagare*
- Mellanskikt
 - *Läkare, lärare, jurist*
 - *Statliga tjänstemän*
- Lägre skikt
 - *Industriarbetare*
 - *Lägre tjänstearbetare*
 - *Jordbruksarbetare (här jobbade flest personer)*

Överklassen

- Snabb anpassning till 1800-talets nya krav på utbildning.
- Bevakar sin elitposition
- Militär utbildning
- Juridisk examen
- Lantbruk
- Läroverk och flickskolor

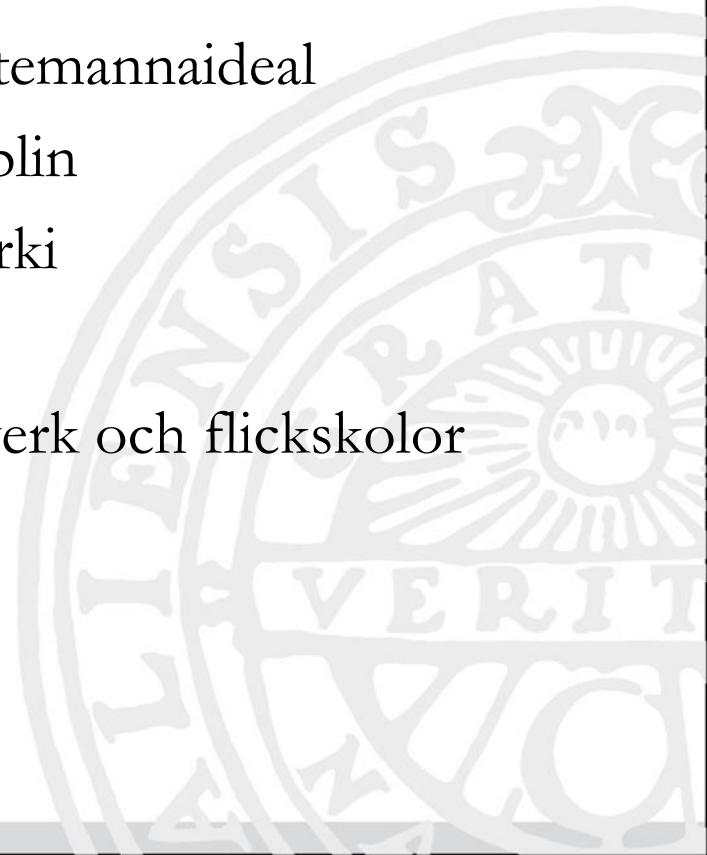

UPPSALA
UNIVERSITET

Medelklassen

- Tjänstemannaideal
- Disciplin
- Hierarki
- Flit
- Läroverk och flickskolor

Över- och medelklasskvinnorna i klassamhället

Borgerskapets kvinnor:

- Männens arbete i offentligheten gav kvinnorna fick en egen värld – den privata sfären
- Bundna till hemmet
- Husmor för tjänstefolk

UPPSALA
UNIVERSITET

Underklassen

- Teorier om kontroll av ”den farliga underklassen”
- Folkskolan
- Lydnad
- Hygien
- Sortering (*Sinnesslöanstalter, uppfostringsanstalter*)

Underklassens kvinnor i klassamhället

De arbetande klassernas
kvinnor:

- Tvingas lönearbeta, vilket leder till dubbelarbete
- Billigare arbetskraft i industrin
- Stad och landsbygd

Foto: Hennried, Karl Heinz

Nordiska museet

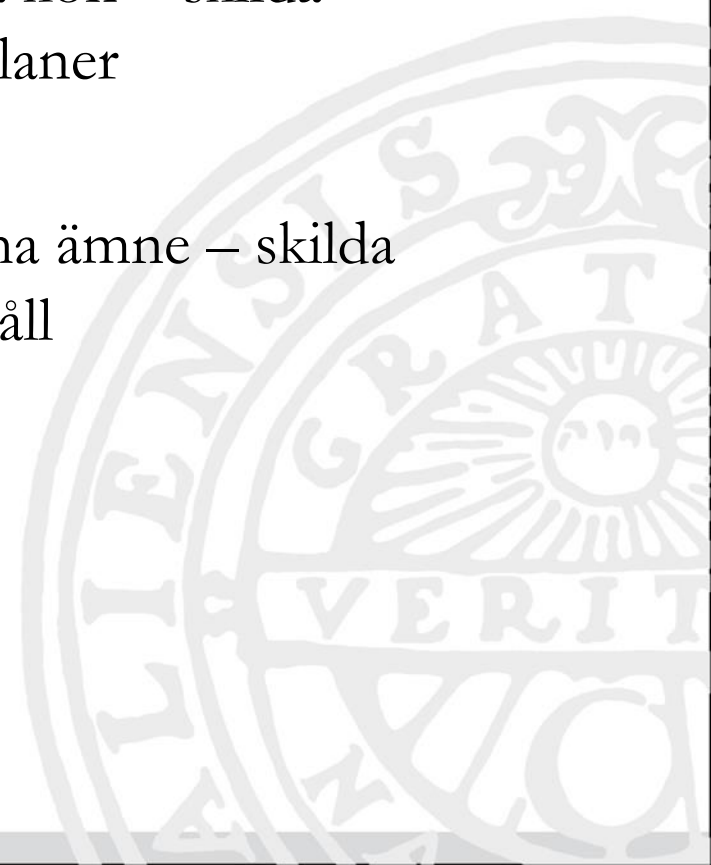

UPPSALA
UNIVERSITET

Flickors och pojkars undervisning

- Skilda kön – skilda kursplaner
- Samma ämne – skilda innehåll

Olika livsuppgifter – olika utbildning

Flickor

- Mor
- Maka
- ”Kvinnoyrken”

Pojkar

- Ämbetsman
- Samhällsmedborgare
- Familjeförsörjare

1900-talets jämlikhetssträvanden

- Kvinnorörelsen och emancipationen
- Arbetarrörelsen
- Kvinnors inträde på arbetsmarknaden
 - Från husmoderskontrakt till jämlikhetskontrakt

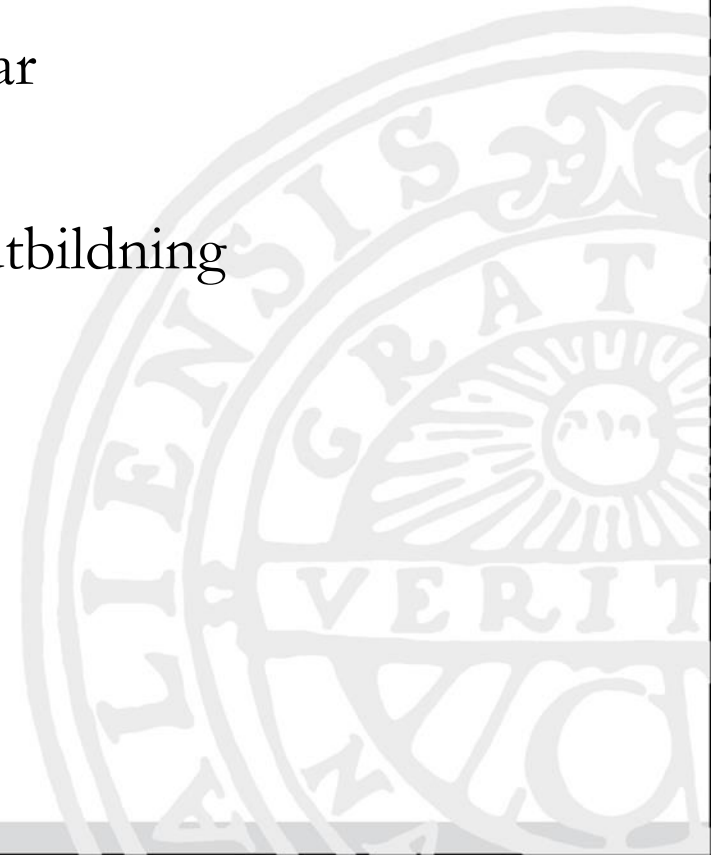
Ulla Johanssons bok

- Ett exempel på hur genus och klass kan användas i utbildningshistorisk forskning
- Normaliteter: vem var den manliga läroverkslärjungen? Vem varden kvinnliga läroverkslärjungen? Hur skapas dessa subjekt i skolan?
 - Genom undervisning
 - I klassrummet
 - I elevföreningar
 - Av lärarkåren

Minoriteternas utbildningshistoria

- Från särbehandling till inkludering
 - Etniska minoriteter
 - Grupper med funktionsnedsättningar
- Skilda strategier för olika minoriteters utbildning
 - Avskiljande
 - Integration
 - Assimilation

Samernas skolgång

- Blev tidigt ett intresse för centralmakten – kristen mission bland samerna
 - *Lappskolor på 1600-talet*
 - *Ecklesiastikverk för lappmarken år 1723*
- Försvenskning under 1800-talet och kolonialt bevarandetänkande under 1900-talet
 - *Treårig vandrande nomadskola*
 - *Treårig fast nomadskola (skolkåta)*
 - *Modernisering av samisk utbildning under 1960-talet*

Inflyttade grupper – romer och judar

- Svensk närvaro alltsedan tidigmodern tid
 - Romer, 1500-tal
 - Judar, 1600-tal
- Assimilering av judar
 - Skolgång inom ramen för det befintliga skolväsendet
- Stigmatisering och diskriminering av romer
 - Sporadisk och bristfällig skolgång
 - Placering i hjälpklass

Förändring över tid

Tabell 22.1 Schematisk översikt över skolväsendets förhållande till inflyttade minoriteter, 1960–2010.

Bestämningpunkter	1960-talet	1970-talet	1980–1990-talet	1990–2010-talet
Period	Minoriteternas skolgång	Invandrarundervisning	De många kulturernas skola	Mångfaldens skola
Föreställning	Majoritetssamhället som outtalad norm	Invandrarbarn som problem	Invandrarbarn som kultur	Majoritetssamhället som problem och uttalad lösning
Begrepp	Minoritetsbarn	Invandrarbarn	Kulturell bakgrund, kulturmöte/krock	Invandrarbarn, utländsk bakgrund, flerspråkiga elever
Språk	Svenska	Svenska	Modersmål	Svenska (och modersmål)
Diskurs	Nationell diskurs	Rationell diskurs	Kulturell diskurs	Pluralistisk nynationell diskurs
Värde	Kulturarvet	De andras kultur	De andras kultur	Kulturarvet/ värdegrunden

Avskilda från skolväsendet

- Blinda, döva, dövstumma, “sinnesslöa” och vanartiga
- Hjälpklasser
- Anstalter
- Skyddshem
- Förskjutning från särskiljning till inkludering
 - Efterkrigstidens demokratiseringsbehov
 - Nya vetenskapliga förklaringar, från arv till miljö

Särskiljande kategoriseringar

Tabell 14. Schematisk intelligenskvotskategorisering.

IQ	Lämplig skol- och utbildningsform	och %-fördelning av barn	Yrkeskategori	% av manliga vuxna
1 Över 150	Högre universitets- utbildning	0,2	Högre vetenskaplig och administrativa arbete	0,1
2 130–150	Universitets- utbildning	2,0	Lägre vetenskapligt och tekniskt arbete	3,0
3 115–130	Realskola	10	Kontors- och yrkes- arbete	12
4 100–115	Folkskola	38	Kvalificerat yrkesar- bete och lägre kon- torsbefattningar	26
5 85–100	Folkskola	38	Halv-kvalificerat yrkesarbete	33
6 70–85	Hjälpklass	10	Okvalificerat yrkes- arbete och enkelt kroppsarbete	19
7 50–70	Speciella skolor för bildbara sinnesslöa	1,5	Enkelt kroppsarbete	7
8 Under 50	Arbetsanstalter för obildbara	0,2	Anstaltsarbete	0,2

Den schematiska intelligenskvotskategoriseringen som framställdes av Karl Montan utifrån Cyril Burts modell. Källa: Richardson (1978), s. 45.

IQ-tester är ett typiskt mätverktyg som haft stor inverkan på särskiljandet av olika grupper i utbildningssystemet!

